

حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی به‌عنوان یک حق بشری جهانی و ارتباط آن با سایر حقوق اساسی بشر

سیمیندخت کاظم‌زاده هوچقان

دانشجوی دکتری، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

simindokhtkazemzadeh@gmail.com

احمد مومنی راد

دانشیار، گروه حقوق عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

momenirad@ut.ac.ir

محمدرضا علی‌پور

استادیار، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

mra_alipour@yahoo.com

قابل انتشار در دوره ۲۵، شماره ۶۶ (تابستان ۱۴۰۵) نشریه پژوهش‌های حقوقی

چکیده

حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی به‌عنوان یک حق بشری جهانی، در کنوانسیون‌ها و سندهای حقوق بشری تأیید شده است و ارتباط گسترده‌ای با سایر حقوق اساسی بشر دارد. در این مقاله، این حق در سه نسل حقوق بشر (نسل اول، دوم و سوم) مورد بررسی قرار گرفته است. ارتباط حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی با سایر حقوق اساسی بشر در این سه نسل، نشان از تأکید بر جوانب مختلف و متنوع این حق است و نشان می‌دهد که فراهم کردن شرایطی که افراد بتوانند زندگی رضایت‌بخش و معناداری داشته باشند، از اهمیت بسیاری برخوردار است و همین مسئله، هدف و اهمیت این مقاله را مشخص می‌کند. لذا سوال اصلی این مقاله اینگونه مطرح شده است که حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی چه ارتباطی با سایر حقوق بشر در نظام بین‌المللی حقوق بشر دارد؟ یافته‌ها حاکی از آن است که حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی به‌عنوان یک حق بشری جهانی توسط مجموعه‌ای از کنوانسیون‌ها و مواد حقوق بین‌المللی به‌طور غیرمستقیم تأیید شده است. ارتباط این حق با سایر حقوق اساسی بشر به شیوه‌های مختلفی، از جمله حمایت از حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایجاد می‌شود که از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی استفاده کرده است.

کلیدواژه‌گان: حق بر شادی، جست‌وجوی خوشبختی، حقوق اساسی بشر، نسل‌های حقوق بشر، حقوق بین‌الملل.

مقدمه

حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی به‌عنوان یک حق بشری جهانی توسط بسیاری از کنوانسیون‌ها و سند‌های حقوق بشری تأیید شده است. ارتباط حق بر شادی با سایر حقوق اساسی بشر همواره پایدار است. به عنوان مثال، حق بر سلامتی و حق بر حیات از حقوق ذاتی بشری هستند که در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی به رسمیت شناخته شده‌اند. حق بر سلامتی به دو بخش سلامت فیزیکی و سلامت روانی تقسیم می‌شود که هر دو تحت تأثیر متغیرهای مختلفی قرار دارند. ارتباط تنگاتنگی بین حق بر سلامت روانی و شادی وجود دارد؛ هرچه انسان شادتر باشد، سلامت روانی بیشتری دارد. بنابراین، لازم است تعریفی از حق بر شادی و سلامتی و ارتباط آن‌ها ارائه شود.

حق بر سلامتی ابتدا در ماده ۵۵ منشور سازمان ملل متحد بیان شد که بر ارتقای استانداردهای زندگی و حل مسائل بین‌المللی مربوط به سلامتی تأکید دارد. سپس در اساسنامه سازمان بهداشت جهانی^۱ (۱۹۴۶) و ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) مورد توجه قرار گرفت. ماده ۱۲^۲ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز این حق را تأیید می‌کند. همچنین «نیازهای زیستی در پرتو اسناد بین‌المللی شامل نیازهای مندرج در ۶ میثاق بین‌المللی از ماده ۱ تا ۲۷ است، این بخش از میثاق بین‌المللی حقوق بشر به بررسی نیازهای اساسی حقوق بشر از جمله حق زندگی و هر آنچه برای زندگی انسان لازم است، مانند آزادی و امنیت شخصی، حریم خصوصی، خانواده، حق شهروندی، آزادی اندیشه، حق داشتن شرایط کاری مناسب و عادلانه، حق غذا، سرپناه، پوشاک و امنیت اجتماعی کافی، حق به سلامت، حق آموزش، حق مالکیت، حق مشارکت در زندگی فرهنگی، حق توسعه و پیشرفت می‌پردازد»^۲ که شادی و خوشبختی را نیز می‌تواند به طور ضمنی منعکس کند.

اگرچه حق بر شادی به‌صورت مستقیم در اسناد بین‌المللی مطرح نشده، اما ارتباط آن با حق بر حیات و سلامتی قابل استنباط است. شادی و فراهم بودن زمینه‌های آن باعث افزایش سلامت روانی و فیزیکی افراد می‌شود. حق بر شادی و خوشبختی هنوز در کنوانسیون‌ها و اسناد بین‌المللی درج نشده است. ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر به استاندارد کافی برای زندگی و سلامت اشاره دارد. همچنین، حق بر کار و مشارکت در حیات فرهنگی جامعه که متعاقب آن شادی و خوشبختی برای فرد پدید می‌آید، در اسناد بین‌المللی حقوق بشری پیش‌بینی شده

^۱ World Health Organization

آحمد مومنی راد و ساناز بهبودی کلهری «نیازهای زیستی انسانی به مثابه بنیان حقوق بشر و بازتاب آن در اسناد بین‌المللی حقوق بشر و قانون اساسی ایران» نشریه علمی پژوهشی "پژوهش‌های حقوقی" شهر دانش (۱۴۰۳) - شماره ۵۸ تابستان، ۷.

است. اگرچه آثار معدودی در خصوص حق بر شادی تا پیش از این مقاله نوشته شده‌اند، تعداد آن‌ها قلیل است. لذا دغدغه اصلی این است که حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی را چه به صورت مستقیم و چه غیرمستقیم در ارتباط با سایر حقوق بشری بررسی کنیم تا بتوان آن را به عنوان یک حق مستقل در عرصه بین‌الملل معرفی کرد.

در رابطه با پیشینه تحقیق می‌توان به کتاب "علم شادکامی" از اشتفان کلاین اشاره داشت که اگرچه رویکردی روانشناسانه و نه حقوقی دارد، اما در تشریح و تحلیل شادی و شادکامی، اثری قابل توجه بوده است. در این کتاب، تعریف شادی و راه‌های رسیدن و ماندگاری آن مورد توجه و دغدغه‌ی نویسنده بوده است. در گستره‌ی حقوق، شاید بتوان گفت که اولین و جامع‌ترین کتابی که به موضوع شادی و حقوق بشر و سه نسل در ایران پرداخته است، کتاب "شادی، حق فراموش شده" از محمدعلی دادخواه (۱۳۹۵) است. همچنین مجتبی انصاریان (۱۳۹۹) در مقاله "حق بر شادی" به بحث حق بر شادی از جنبه‌ی حقوق بین‌الملل پرداخته و قواعد حقوق بین‌الملل را در زمینه‌ی شادی با حقوق ایران مقایسه کرده است، اما به حق تنبلی و حقوق اسلام در معنای خاص آن اشاره‌ای نکرده است. مه‌ری توتونچیان (۱۳۹۹) نیز در مقاله "حق بر شادی کودکان، جلوه‌ای از حقوق بشر در عصر مدرن" گریزی به حق بر شادی با توجه به حقوق بشر و البته در مورد کودکان زده است. یکی دیگر از آثار پژوهشی در ارتباط با موضوع مقاله حاضر، مقاله "غم مده، آه مده، جز به طرب راه مده؛ شادی حق موروثی" از محمدعلی دادخواه (۱۳۹۸) است. نویسنده‌ی فوق، شادی را به عنوان حقی بنیادین در گستره‌ی حقوق بشر به شمار می‌آورد.

با این وجود، علی‌رغم اشاراتی که به آثار پژوهشی پیش از این مقاله شد، باید این مسئله را مورد توجه قرار داد که این مقاله در سه مولفه با آثار پیشین می‌تواند متفاوت باشد: اول اینکه از جدیدترین آثار نشر شده در حقوق، چه در پایگاه‌های علمی داخلی مانند نورمگز و چه خارجی مانند گوگل اسکالر و اشپرینگر، بهره برده است و همین بهره‌گیری، دال بر کنکاش نویسنده‌گان برای پربارتر کردن غنای کار بوده است؛ دوم اینکه، نویسندگان به واسطه‌ی مطالعه و غور در آثار جدید و قدیم، به سطح تحلیلی جامع و مانع رسیده‌اند؛ و سوم اینکه در این مقاله، در نسل دوم حقوق بشر، به مفهوم حق بر تنبلی اشاره شده است که همین تفاوت و سطح تحلیل، دال بر جنبه‌ی نوآورانه‌ی این مقاله است. چرا که حق بر تنبلی در هیچ‌کدام از آثار مورد مطالعه به‌طور جامع مورد بحث قرار نگرفته است و همین مورد اخیر، در نوآورانه بودن این مطالعه قابل توجه است. سوال اصلی این مقاله این

است که «حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی چه ارتباطی با سایر حقوق بشر در نظام بین‌المللی حقوق بشر دارد؟» و «آیا می‌توان حق بر شادی را به‌عنوان یک حق بشری جهانی قلمداد کرد؟» فرضیه این است که حق بر شادی به‌صورت غیرمستقیم و ضمنی در قالب سایر حقوق بشری مانند حق بر اشتغال، حق بر سلامتی و حق بر رفاه اجتماعی مورد توجه قرار گرفته و می‌توان آن را به‌عنوان یک حق بشری جهانی محسوب کرد.

۱- تعریف شادی

شادی به حالت روانی و عاطفی گفته می‌شود که در آن فرد احساس رضایت، خوشحالی و خرسندی می‌کند. این حالت می‌تواند شامل تجربه‌های مثبت مانند لذت، سرور و آرامش باشد. برخی از نویسندگان معتقدند «تجربه شادی برای هر کسی متفاوت است؛ تا جایی که تفاوت‌های فرهنگی نیز بر مقدار و ماهیت شادی تأثیرگذار هستند^۳». بر این اساس، شادی به عوامل مختلفی بستگی دارد که می‌تواند شامل روابط اجتماعی، موفقیت‌های شخصی، سلامتی جسمی و روانی، و همچنین محیط زندگی باشد. شادی به دو نوع عمده تقسیم می‌شود:

شادی لحظه‌ای^۴: این نوع شادی ناشی از تجربه‌های لذت‌بخش و لحظه‌ای است، مانند خوردن غذای خوشمزه، لذت بردن از یک سرگرمی یا گذراندن وقت با دوستان.

شادی پایدار^۵: این نوع شادی ناشی از احساس رضایت عمیق‌تر و بلندمدت از زندگی است که به دستیابی به اهداف شخصی، رشد فردی و احساس معنی و هدف در زندگی مرتبط است^۶.

شادی می‌تواند تأثیرات مثبتی بر سلامتی جسمی و روانی فرد داشته باشد و به بهبود کیفیت زندگی کمک کند. بنابراین، شادی و خوشحالی یک حالت درونی است که ذهن و روان را درگیر می‌کند و از احساسات خوب، مثبت و یا حس رضایت از عملکرد در زندگی ناشی می‌شود. هر فردی می‌تواند عاداتی در خود ایجاد کند تا رضایت و شادی بیشتری را به زندگی خود دعوت کند. این کار مانند هر کار دیگری نیاز به تلاش دارد. شما هستید که می‌توانید آگاهانه انتخاب کنید و میزان شادی خود را در اختیار بگیرید.

^۳ آشتفان کلاین، علم شادکامی، ترجمه نغمه صفاریان‌پور، (تهران: فرهنگ نشر نو، ۱۳۹۴)، صص. ۲-۳.

^۴ Hedonic Happiness

^۵ Eudaimonic Happiness

^۶ Antonella Delle Fave. "Eudaimonic and hedonic happiness." Encyclopedia of quality of life and well-being research (2020): 1-7.

۱-۱- مفهوم حق بر شادی

مفهوم "حق بر شادی" یا "حق خوشبختی" به این معنا است که هر فرد باید حق داشته باشد تا شادی و خوشبختی را تجربه کند و از آن بهره‌مند شود. این حق به عنوان یکی از حقوق انسانی مطرح می‌شود و بر اساس آن، افراد نباید مورد تبعیض، ظلم، یا شرایطی قرار گیرند که مانع از شادی و خوشبختی آنان شود. حق بر شادی با بهزیستی ذهنی مرتبط است و نظریه‌های مختلفی برای توضیح آن وجود دارد.^۷ نظریه لذت‌گرایانه شادی را به تجربه عاطفه مثبت و فقدان عاطفه منفی تعریف می‌کند.^۸ حق بر شادی^۹ و جست‌وجوی خوشبختی از موضوعات اصلی تفکر بشر برای هزاران سال بوده‌اند. فیلسوفان یونان باستان مانند ارسطو و اپیکور شادی را هدف نهایی زندگی می‌دانستند. در قرن هجدهم، این مفهوم در اعلامیه استقلال ایالات متحده با حق «زندگی، آزادی و جست‌وجوی شادی» گنجانده شد.

مفهوم جست‌وجوی خوشبختی در توسعه نظریه حقوق طبیعی نقش مهمی دارد. توماس جفرسون در اعلامیه استقلال ایالات متحده نوشت که همه افراد حق «زندگی، آزادی و تلاش برای خوشبختی» دارند (اعلامیه استقلال ایالات متحده، ۱۷۷۶).^{۱۰} این ایده در اعلامیه حقوق بشر و شهروند فرانسه نیز آمده که «هدف همه انجمن‌های سیاسی حفظ حقوق طبیعی و غیرقابل توصیف انسان است. این حقوق عبارتند از آزادی، مالکیت، امنیت و مقاومت به ظلم».^{۱۱}

اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) حق شادی را به رسمیت شناخته و بیان می‌کند که «هر کس حق دارد از سطح زندگی مناسب برای سلامتی و رفاه خود و خانواده‌اش، از جمله غذا، پوشاک، مسکن و مراقبت‌های پزشکی و خدمات اجتماعی ضروری برخوردار باشد، و حق برخورداری از امنیت در صورت بیکاری، بیماری،

⁷ Lee Chen, "The right to happiness and public policy: An obligation for the state or an individual choice?" *International Journal of Happiness and Development*, (2019). 5(2), 155-177.

⁸ Kuppens P., Realo, A., & Allik, J. "Individual and situational predictors of the onset and offset of subjective well-being". *Journal of Research in Personality*, (2018), 75, 78-88.

⁹ شایان ذکر است که در این پژوهش ممکن است بجای شادی از واژه‌های خوشبختی، شادی، رفاه و ... استفاده شود که همه دلالت بر مفهوم شادی دارد.

^{۱۰} محمدعلی دادخواه، شادی، حق فراموش شده، (تهران: نشر کلاس، ۱۳۹۵)، ص. ۱۶۰.

¹¹ Christopher Kaczor. "The Declaration of Independence: Inalienable Rights, the Creator, and the Political Order." *Nova et vetera* 21, no. 1 (2023): 249-274.

ناتوانی، بیوه شدن، کهولت سن یا سایر فقدان معیشت در شرایطی که خارج از کنترل اوست».^{۱۲} این حق در اسناد حقوق بشر منطقه‌ای مانند کنوانسیون‌های اروپایی و آمریکایی نیز تأیید شده است.

حق بر شادی یک مفهوم جدید در حقوق بین‌الملل است که به‌عنوان بخشی از حقوق بشر برای داشتن استانداردهای زندگی مناسب به رسمیت شناخته شده است. این قسمت به بررسی پیرامون حق شادی در اسلام و حقوق بین‌الملل می‌پردازد.

۲- حق بر شادی و خوشبختی در حقوق اسلام

در حقوق اسلام، حق بر شادی و خوشبختی به عنوان بخشی از حقوق طبیعی انسان‌ها شناخته می‌شود. این حقوق از منابع اصلی اسلام، یعنی قرآن و سنت پیامبر اسلام (ص)، استخراج می‌شوند. اسلام به‌طور کلی به زندگی متعادل، سرشار از رضایت و آرامش تأکید دارد و خوشبختی و شادی را به عنوان بخشی از زندگی مومنانه و پرهیزکارانه معرفی می‌کند. قرآن کریم در آیات متعدد به مفهوم شادی و خوشبختی اشاره دارد. به عنوان مثال: در سوره یونس آیه ۵۸: " قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ"^{۱۳} این آیه به مسلمانان یادآوری می‌کند که فضل و رحمت خداوند منبع اصلی شادی و خوشبختی است و باید از آن شاد باشند. همچنین در سوره بقره، آیه ۲۷۴، آمده است که "الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ"^{۱۴}. این آیه به تشویق انفاق و کمک به دیگران که می‌تواند موجب خوشحالی و رفع نگرانی آن‌ها شود، اشاره دارد. از امام حسین (ع) نقل است: «برای من ثابت است که رسول خدا (ص) فرموده: بهترین کارها پس از نماز، دل مؤمنی را شاد کردن است، اگر گناهی در کار نباشد».^{۱۵}

در همین خصوص، ادخال سرور، یکی از مفاهیم مهم در زمینه حق بر شادی و خوشبختی در حقوق اسلام است. ادخال سرور به معنای شادی بخشیدن به دیگران و ایجاد خوشحالی در زندگی آن‌ها است. این عمل

¹² Alfredsson Gudmundur, and Asbjørn Eide, eds. The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement. (Martinus Nijhoff Publishers, 2023).

¹³ بگو: به فضل و رحمت خدا، پس به آن شاد شوند؛ آن بهتر است از آنچه جمع می‌کنند.

¹⁴ " کسانی که اموال خود را شب و روز، پنهان و آشکارا، انفاق می‌کنند، برای آنان نزد پروردگارشان پاداشی بزرگ است و نه بیمی بر آنان است و نه اندوهگین می‌شوند

¹⁵ حسین انصاریان، اهل بیت علیهم السلام - عرشیان فرش نشین، (قم: نشر دارالعرفان، ۱۳۸۴)، ص. ۱۲۵.

می‌تواند از طریق کمک‌های مادی، معنوی، عاطفی یا حتی با یک کلمه محبت‌آمیز انجام شود. لذا پیامبر اسلام (ص) نیز در احادیث و سنت خود به اهمیت شادی و خوشبختی در زندگی انسان‌ها و ادخال سرور تاکید کرده است. پیامبر (ص) فرمودند: «مَنْ أَكْرَمَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِكَلِمَةٍ يَلْطَفُ بِهَا وَفَرَّجَ عَنْهُ كَرْبَتَهُ، لَمْ يَزَلْ فِي ظِلِّ اللَّهِ الْمَمْدُودِ عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ مَا كَانَ فِي ذَلِكَ»^{۱۶} از این نظر یکی از بهترین اعمال از نظر پیامبر، شاد کردن قلب مومنان است.^{۱۷} این حدیث نشان می‌دهد که شادی و خوشحالی یک امر مطلوب و پسندیده در اسلام است و خوشحال کردن دیگران به عنوان یک عمل خیر شناخته می‌شود. امام صادق علیه سلام نیز در این رابطه حدیثی دارند با این مضمون که: "مِنْ أَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِذْخَالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ: إِشْبَاعُ جَوْعَتِهِ، أَوْ تَنْفِيسُ كُرْبَتِهِ، أَوْ قَضَاءُ دَيْنِهِ"^{۱۸} "این حدیث بر اهمیت کمک به دیگران و ایجاد شادی و رفع مشکلات آنها تاکید می‌کند و نشان می‌دهد که انجام این اعمال نه تنها باعث خوشحالی فرد دیگر می‌شود بلکه از اعمالی است که خداوند آنها را بسیار دوست دارد.

فقه اسلامی، بر اساس اصولی چون عدالت، احسان و همدلی بنا شده است. این اصول به طور مستقیم و غیرمستقیم به حق بر شادی و خوشبختی اشاره دارند. به طوری که تضمین عدالت اجتماعی و فردی، یکی از راه‌های دستیابی به شادی و خوشبختی است. انجام اعمال نیک و خیرخواهانه، موجب شادی هم برای انجام‌دهنده و هم برای دریافت‌کننده می‌شود ناظر بر اصل احسان است. توصیه به همدلی و کمک به یکدیگر، از جمله مواردی است که در اسلام تاکید شده و موجب افزایش شادی و خوشبختی در جامعه می‌شود که اصل همدلی را نشان می‌دهد. از طرف دیگر مصادیقی مانند زکات و صدقه و همچنین برگزاری اعیاد و جشن‌ها، همه نگرش مثبت و عملی حقوق اسلامی را در خصوص حق بر شادی و خوشبختی نشان می‌دهد. در ذیل به حق شادی به مثابه یک حق جهانی بشری در نظام بین الملل بشر پرداخته شده است.

^{۱۶} هرکس برادر مسلمانش را با سخنی ملاطفت‌آمیز گرامی بدارد و اندوهش را برطرف سازد، تا در این حال است، در سایه گسترده ای پوشیده از رحمت خدا به سر می‌برد.

^{۱۷} محمد بن یعقوب کلینی. الکافی، تحقیق علی اکبر الغفاری، (تهران: دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۸۹ق). ۲۰۶. و محمد بن علی صدوق، علل الشرایع، (نجف، المكتبة الحیدریه، ۱۳۸۵ق) ۵۲۳.

^{۱۸} "از محبوب‌ترین اعمال نزد خداوند عزوجل، شاد کردن قلب مؤمن است: برآوردن نیاز گرسنگی او، یا رفع کردن گرفتاری او، یا پرداخت قرض او".

^{۱۹} میرزا حسین محدث نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۲ (قم، ناشر مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ۱۴۰۸ق)، ۴۰۱.

۳- حق شادی به مثابه یک حق جهانی بشری در نظام بین‌الملل بشر

مفهوم حق شادی در اعلامیه استقلال ایالات متحده (۱۷۷۶) ذکر شده است، جایی که آمده: "همه انسان‌ها برابر آفریده شده‌اند و دارای حقوق غیرقابل اجتنابی مانند حیات، آزادی و جستجوی خوشبختی هستند. هرگاه حکومتی این اهداف را نقض کند، مردم حق دارند آن را تغییر داده یا ساقط کنند و حکومتی جدید بر اساس منافع عمومی ایجاد کنند."^{۲۰}

در اعلامیه استقلال ایالات متحده، «جست‌وجوی خوشبختی» به‌عنوان یک حق غیرقابل انکار و تضمین‌شده در قانون اساسی، در کنار حقوق «زندگی» و «آزادی» ذکر شده است.^{۲۱} اگر شادی مانند زندگی و آزادی است، دولت‌ها باید تضمین کنند که همه شهروندان از کیفیت بالای شادکامی برخوردار باشند.^{۲۲} این اعلامیه اولین سندی است که «حق شادی» را در قوانین اساسی دموکراتیک و تأسیس دولت قانونی کرده است. این بیانیه قوی، حق تعقیب شادی را برای افراد جامعه محفوظ می‌داند و تصریح می‌کند که دولت‌ها باید از رضایت افراد تحت حکومت خود اختیارات بگیرند. اگر حکومتی این اهداف را انکار کند، مردم حق دارند آن را تغییر داده یا لغو کنند و حکومت جدیدی تأسیس کنند که امنیت و شادی آن‌ها را تضمین کند.^{۲۳}

چند سال پس از اعلامیه استقلال آمریکا، مجلس ملی فرانسه در سال ۱۷۸۹ اعلامیه حقوق بشر و مدنی را تصویب کرد که برای اولین بار در اروپا به اصطلاح «شادی» اشاره کرد. اگرچه این اصطلاح در مواد اعلامیه نیامده، اما در مقدمه آن تصریح شده است که: «نمایندگان مردم فرانسه، جهل، فراموشی یا تحقیر حقوق بشر را تنها عامل بدبختی‌های عمومی و فساد دولت‌ها می‌دانند، و تصمیم گرفته‌اند حقوق غیرقابل انکار انسان را بیان کنند... به منظور حفظ قانون اساسی و سعادت (شادی) همگان».^{۲۴} این اعلامیه قدرتمند خطاب به قوه مقننه و مجریه است تا رعایت حقوق طبیعی و مقدس انسانی را برای حفظ نظم و سعادت همگان یادآوری کند. بنابراین، شادی بخشی از حقوق مقدس بشر تعریف شده است. همچنین، قطعنامه ۶۶/۲۸۱ A / RES سازمان

²⁰Thomas Jefferson. "The Constitution of the United States of America, the Declaration of Independence; And the Articles" (f. Washington D.C: A & D Publishing, 2018).

²¹Erlor, Edward. J. "Property and the Pursuit of Happiness: Locke, the Declaration of Independence, Madison, and the Challenge of the Administrative State". (New York: Rowman & Littlefield Publishers.2019)

²²Charles, Patrick & J. Restoring "Life, Liberty, and the Pursuit of Happiness", in Our Constitutional Jurisprudence: An Exercise, in Legal History. William & Mary Bill of Rights Journal, Volume 20 (2011), Issue 2, 457-532.

²³GUVEN Ada & Hajdini Bojana, "THE PURSUIT OF HAPPINESS AS A UNIVERSAL HUMAN RIGHT", In Happiness And Contemporary Society : Conference Proceedings Volume (Lviv, March, 20-21, 2021). Lviv: SPOLOM, (2021). P. 124-129. <https://doi.org/10.31108/7.2021.27>

²⁴Henkin, Louis "Revolutions and Constitutions". Louisiana Law Review, 1989, Volume 45/ Nr.5, 1023-1056.

ملل در جولای ۲۰۱۲ که روز جهانی شادی را تعیین کرد، سند دیگری برای حمایت از پیشنهاد قانون اساسی کردن حق شادی است.^{۲۵} از نظر منابع حقوقی، قطعنامه ۶۶/۲۸۱ سازمان ملل یک قانون نرم با ارزش اساسی برای به رسمیت شناختن حق شادی است. این قطعنامه اهداف ملتها را چنین تعریف می‌کند: به رسمیت شناختن اهمیت شادی و رفاه به عنوان اهداف جهانی و دعوت از کشورهای عضو برای گرامیداشت «روز جهانی شادی» از طریق آموزش و فعالیت‌های افزایش آگاهی عمومی.^{۲۶}

مجمع عمومی آگاهانه اعلام می‌کند که جستجوی شادی یک هدف اساسی بشریت است. در این سند، پس از روشن شدن این موضوع، تاکید می‌شود که تشخیص ارتباط شادی و رفاه در اهداف سیاست‌های عمومی بسیار مهم است. همچنین نیاز به رویکردی فراگیر، عادلانه و متعادل به رشد اقتصادی که توسعه پایدار، ریشه‌کنی فقر و شادی و رفاه هر فرد را ترویج کند، مطرح می‌شود.^{۲۷}

سازمان ملل متحد شادی را به بعد اقتصادی و عدالت اجتماعی مرتبط کرده و در سیاست‌های عمومی ابزاری برای دستیابی به آن شناسایی می‌کند. شادی به عنوان چیزی ملموس درک می‌شود که همه، از جمله افراد کم‌برخوردار، باید توانایی بهره‌مندی از آن را داشته باشند. اسناد بین‌المللی حقوق بشر با شناسایی حق‌ها، امکان تعقیب و پیگیری آنها را برای دولت‌ها فراهم می‌کنند. در بیانیه استقلال ایالات متحده، حق بر شادی یا تعقیب آن به عنوان حقی که دولت موظف به حمایت از آن است، بیان شده است. توماس جفرسون در اعلامیه ۱۷۷۶، حق بر شادی را در کنار آزادی به عنوان یکی از حقوق قطعی انسان‌ها می‌داند.^{۲۸}

اسناد بین‌المللی حقوق بشر به طور غیرمستقیم به تکلیف دولت‌ها در شاد کردن مردم اشاره دارند. نخستین سندی که بر شناسایی حق تعقیب شادی توسط دولت‌ها تأکید می‌ورزد و آن را اصل پایه‌ای نظام حقوقی قرار می‌دهد، اعلامیه حقوق ویرجینیا است.^{۲۹} در ۱۹ جولای ۲۰۱۱، مجمع عمومی سازمان ملل قطع‌نامه‌ای^{۳۰} با عنوان

²⁵ United Nations. Resolution A/RES/66/281 adopted by the General Assembly on 28 June 2012. Retrieved from United Nations, General Assembly: <http://undocs.org/A/RES/66/281>

²⁶ Ibid.

²⁷ United Nations "World Happiness Report 2020", (New York: United Nations, Sustainable Development Solutions Network, 2020).

²⁸ Conklin Carli N., "The Origins of the Pursuit of Happiness", *Washington University Jurisprudence Review*, (2015), vol. 7, Issue 2. P. 195

²⁹ مجتبی انصاریان، «حق بر شادی». جامعه پژوهی فرهنگی، ش ۳، ۳۵ (۱۳۹۹). SID. <https://sid.ir/paper/1060927/fa۵۹->

³⁰ Mira Debs, Judith Kafka, Molly Vollman Makris, and Allison Roda. "Happiness-oriented parents: An alternative perspective on privilege and choosing schools." *American Journal of Education* 129, no. 2 (2023): 145-176.

«شادی: به سوی یک رویکرد کل نگر به توسعه» تصویب کرد^{۳۱}. این قطع نامه دولت های عضو را به گام های مؤثر برای گنجانیدن شادکامی در برنامه ریزی ها و تصمیم گیری های توسعه فراخواند. بر طبق این قطع نامه، شادی یک هدف اساسی برای همه افراد بشر دانسته شد^{۳۲}.

اسناد منطقه ای حقوق بشر، مانند کنوانسیون های آمریکایی و آفریقایی حقوق بشر، حق شادی را به طور ضمنی به عنوان یک حق جهانی به رسمیت شناخته اند. به عنوان مثال، ماده ۸ کنوانسیون آمریکایی حق بر حیات را به عنوان یکی از اصلی ترین حقوق برای بهره مندی از شادی تأیید کرده است. ماده ۱۰ این کنوانسیون به حق آزادی انتخاب شغل و ممنوعیت کار اجباری اشاره دارد که زمینه ساز رفاه و خوشبختی است.

در تاریخ ۱۹ سپتامبر ۲۰۱۸، پرونده ای به دیوان آمریکایی حقوق بشر ارجاع شد که مربوط به انفجار کارخانه آتش بازی در سانتو آنتونیو دو جیزس بود. این انفجار در ۱۱ سپتامبر ۱۹۹۸ منجر به فوت ۶۴ نفر، از جمله ۲۲ کودک شد. کمیسیون حقوق بشر دولت برزیل را به دلیل نقض موارد زیر مسئول دانست:

۱- نقض حق زندگی و امنیت شخصی قربانیان و خانواده هایشان به دلیل عدم اجرای وظایف بازرسی و نظارت.

۲- نقض حقوق کودکان که باید از شادی دوران خود بهره مند می شدند.

۳- نقض حق کار، به دلیل آگاهی از خطرات جدی برای زندگی و رفاه کارگران.

۴- نقض اصل برابری و عدم تبعیض.

۵- نقض حمایت قضایی به دلیل عدم فراهم کردن امکان دسترسی به عدالت.

در نتیجه، دیوان علیه برزیل رأی صادر کرد زیرا کارگران مجبور به کار در شرایط سخت و تبعیض آمیز بودند که رفاه و شادی آن ها و فرزندانشان را از بین برده بود. دولت برزیل همچنین حق شرایط ایمن محیط کار را که در

^{۳۱}دادخواه، پیشین

^{۳۲}Min Ji Kim. "Happiness, politics and education reform in South Korea: building 'happy human capital' for the future." *Comparative Education* 59, no. 4 (2023): 489-505.

ماده ۲۶ کنوانسیون آمریکایی آمده، نقض کرده بود. این پرونده به طور ویژه به اهمیت حق بر شادی و جستجوی خوشبختی در نظام بین‌المللی حقوق بشر اشاره دارد.^{۳۳}

۳-۱ ارتباط نسل یکم حقوق بشر با حق بر شادی و جست و جوی خوشبختی (حقوق سیاسی و مدنی)

برخی اندیشمندان مانند فریدمن معتقدند که وظیفه دولت، حداکثر کردن آزادی افراد است تا هرکس بتواند اهداف رفاهی یا غیررفاهی خود را برآورده سازد.^{۳۴} این حقوق در مواد ۲ تا ۲۱ اعلامیه جهانی حقوق بشر برجسته شده‌اند.^{۳۵} حقوق بشر نسل یکم، که به عنوان حقوق مدنی و سیاسی شناخته می‌شوند، شامل حقوقی هستند که هدف آن‌ها حفاظت از آزادی‌های فردی و تضمین مشارکت افراد در زندگی سیاسی و مدنی جامعه است. این حقوق در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی تأکید شده‌اند. برخی از این حقوق شامل حق بر زندگی، آزادی بیان، آزادی مذهب، و حق بر محاکمه عادلانه می‌باشند. ارتباط این حقوق با حق بر شادی و جستجوی خوشبختی را می‌توان به این صورت ارزیابی کرد.

افراد می‌توانند عقاید و نظرات خود را آزادانه بیان کنند و به جستجوی معنای زندگی و خوشبختی بپردازند. این آزادی به افراد اجازه می‌دهد که بدون ترس از سرکوب، در فعالیت‌های فرهنگی، هنری و اجتماعی مشارکت کنند که می‌تواند منبع شادی و رضایت باشد. این مسئله در ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد تأکید قرار گرفته است: «هر فردی حق زندگی، آزادی و امنیت شخصی دارد.» در این گستره، افراد می‌توانند باورها و عقاید مذهبی خود را انتخاب کنند و آن‌ها را به روش دلخواه خود اجرا کنند، که این امر به احساس آرامش و سعادت روحی کمک می‌کند که در ماده ۱۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر اینگونه آمده است: «هر فردی حق آزادی فکر، وجدان و مذهب دارد.» از نظر امنیت فردی و اجتماعی نیز می‌توان گفت که امنیت و ثبات اساسی‌ترین نیازهای انسانی هستند که بدون آن‌ها شادی و خوشبختی ممکن نیست. این امر را می‌توان در ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی نیز مشاهده کرد «حق زندگی به موجب این میثاق ذاتی هر انسان است. این حق باید به وسیله قانون حمایت شود.» حفاظت از حق زندگی اساسی‌ترین نیاز برای دستیابی به هر گونه

³³ Brazil, B. V. W. V. , Inter-American Court of Human Rights, Case of the Workers of the Fireworks Factory in Santo Antônio de Jesus and their Families v. Brazil, judgement of 15 July 2020 (Preliminary objections, merits, reparations and costs).

³⁴ میلتون فریدمن، «سرمایه داری و آزادی»، ترجمه غلامرضا رشیدی، (تهران: نشرنی، ۱۳۷۷) ۴۳.

³⁵ Titus Corlataean., "Right to Happiness—A Challenge for International Organizations and Governments." In RAIS Conference Proceedings-The 14th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities. (2019).14.

رضایت و خوشبختی است و افراد باید بتوانند بدون ترس از تهدیدات و خشونت‌ها زندگی کنند و از شکستن چارچوب حریم خصوصی خود نیز در امان باشند. احترام به حریم خصوصی افراد باعث می‌شود که آن‌ها احساس امنیت و آزادی بیشتری در زندگی شخصی خود داشته باشند که این امر به خوشبختی و رضایت کلی کمک می‌کند.

حق بر مشارکت در حکومت نیز یکی از مولفه‌های مورد بحث در نسل اول حقوق بشر بوده است و در ماده ۲۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است: «هر فردی حق آزادی تجمع و تشکیل انجمن‌های مسالمت‌آمیز دارد».^{۳۶} امکان مشارکت در فرآیندهای سیاسی و داشتن نفوذ در تصمیم‌گیری‌ها باعث احساس مسئولیت و ارتباط بیشتر با جامعه می‌شود. این مشارکت می‌تواند به رضایت از زندگی اجتماعی و احساس تحقق اهداف مشترک منجر شود. امکان برقراری ارتباط با دیگران و تشکیل انجمن‌ها برای پیگیری منافع مشترک، به تقویت روابط اجتماعی و احساس همبستگی کمک می‌کند که این موارد از عوامل مهم شادی و خوشبختی هستند. در نتیجه، حقوق بشر نسل یکم با فراهم کردن شرایطی که در آن افراد بتوانند آزادانه و با امنیت زندگی کنند، به جستجوی خوشبختی و دستیابی به شادی کمک می‌کنند. بدون تحقق این حقوق اساسی، افراد قادر نخواهند بود به طور کامل پتانسیل‌های خود را شکوفا کنند و به رضایت و شادی واقعی دست یابند.

۲-۳ ارتباط نسل دوم حقوق بشر با حق بر شادی و جست و جوی خوشبختی (حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی)

نسل دوم حقوق بشر شامل حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که به حمایت از رفاه اجتماعی و بهبود شرایط زندگی افراد جامعه می‌پردازد. این حقوق شامل مواردی مانند حق بر کار، حق بر بهداشت، حق بر آموزش، و حق بر یک زندگی با شأن و منزلت است. این حقوق در اسناد بین‌المللی مختلفی مانند میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^{۳۷} آمده‌اند. قواعد طبقه‌بندی شده در این نسل از جمله حقوقی هستند که همزمان با قواعد نسل اول پدید آمدند، اما شناسایی آنها به لحاظ فلسفی و نظری پس از حقوق مدنی و سیاسی صورت گرفت و از آن زمان دارای جایگاه ویژه‌ای در نظام حقوق بین‌الملل بشر شدند که علت و سبب آن نیز وقوع اوضاع و احوال اجتماعی متفاوت با دوره گذشته بود.^{۳۸}

³⁶ Manfred Nowak. Introduction to the international human rights regime. Vol. 14. Brill, (2021).

³⁷ ICESCR

³⁸ مهدی ذاکریان. «مفاهیم کلیدی حقوق بشر بین‌المللی». (انتشارات میزان، ۱۳۹۳) ۲۲۲.

ارتباط نسل دوم حقوق بشر با حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی به این شکل است که این حقوق به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر بهبود کیفیت زندگی افراد تأثیر می‌گذارند و زمینه‌ساز دستیابی به شادی و خوشبختی می‌شوند.^{۳۹} به‌طور مثال: حق بر کار را می‌توان اینگونه تبیین کرد که داشتن شغلی مناسب و درآمد کافی برای تأمین نیازهای اساسی و احساس امنیت اقتصادی، می‌تواند به افراد احساس رضایت و خوشبختی بدهد.^{۴۰} ماده ۷ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی^{۴۱}، به اهمیت شرایط کاری ایمن و سالم، ساعات کاری منصفانه، دستمزد مناسب و فرصت‌های ارتقاء شغلی تأکید دارد. چنین شرایطی می‌تواند به افزایش رضایت و کیفیت زندگی افراد کمک کند.

یکی از نکاتی که کمتر در مقالات مشابه بدان پرداخته شده است، حق بر تنبلی^{۴۲} با توجه به حق بر شادی است. حق بر تنبلی مفهومی است که توسط نویسنده و فعال سیاسی، پاول لافارگ^{۴۳}، در کتابی به همین نام مطرح شده است. این کتاب اولین بار در سال ۱۸۸۳ منتشر شد و در آن لافارگ به بررسی و نقد فرهنگ کاری که سرمایه‌داری ترویج می‌دهد، می‌پردازد.^{۴۴} به‌طور خلاصه، حق بر تنبلی به معنای حق افراد برای استراحت و لذت بردن از زندگی به جای کار بی‌وقفه و استثمار است. این مفهوم نقدی بر نظام سرمایه‌داری و تأکید بر اهمیت توازن بین کار و زندگی است. حق بر تنبلی به‌عنوان یک حق بشر مطرح نشده است، اما ایده‌های آن می‌تواند به بحث‌هایی درباره‌ی حقوق اقتصادی و اجتماعی مرتبط باشد. به‌عنوان مثال، حقوق بشر شامل حق بر استاندارد زندگی مناسب، حق بر استراحت و اوقات فراغت، و همچنین حق بر شرایط کاری منصفانه و رضایت‌بخش است. این حقوق در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح شده‌اند. در بین سه نسل حقوق بشر، می‌توان گفت که حق بر تنبلی به نوعی در نسل دوم قرار می‌گیرد. این نسل شامل حقوقی است که به رفاه اقتصادی و اجتماعی افراد مربوط می‌شود. مثال‌هایی از این حقوق شامل حق بر کار، حق بر آموزش، و حق بر استاندارد مناسب زندگی است. حق بر تنبلی می‌تواند به طور مستقیم با این نسل حقوق مرتبط باشد، به خصوص با حق بر استراحت و اوقات فراغت (ماده ۲۴ اعلامیه

³⁹ Van Norren, Dorine E. "The sustainable development goals viewed through gross national happiness, Ubuntu, and Buen Vivir." *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics* 20, no. 3 (2020): 431-458.

⁴⁰ Ife, Jim, Karen Soldatić, and Linda Briskman. *Human rights and social work*. (Cambridge University Press, 2022). 13-29.

⁴¹ No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation.

⁴² The Right to Be Lazy

⁴³ Paul Lafargue

⁴⁴ Paul, Lafargue. *The right to be lazy: And other writings*. *New York Review of Books*, 2022.

جهانی حقوق بشر). این حق تأکید می‌کند که افراد باید زمان کافی برای استراحت و بازیابی انرژی خود داشته باشند و نباید به کار بیش از حد مجبور شوند. از نظر نویسندگان مقاله حاضر، حق اوقات فراغت باید جزئی لاینفک از زندگی انسان باشد. این در حالی است که حق بر تنبلی مانع پیشرفت و رشد انسانی است و با فراغت متفاوت است. اگر حق بر تنبلی را اینگونه تبیین کنیم که انسان در رسیدگی به امور یا وظایف خود کوتاهی می‌کند، نمی‌توان این حق را به راحتی به رسمیت شناخت، چراکه باعث خمودگی و ترویج بی‌مسئولیتی در جامعه انسانی می‌شود.

ورای بحث حق بر تنبلی، در نسل دوم حقوق بشر، مصادیق دیگر وجود دارند که با شادی مرتبطند. دسترسی به خدمات بهداشتی مناسب و بهره‌مندی از سلامت جسمی و روانی، اساس تجربه‌ی زندگی با کیفیت و خوشبختی است. در خصوص حق آموزش و مسکن نیز می‌توان گفت که آموزش و تحصیل نه تنها به افراد دانش و مهارت‌های لازم برای زندگی بهتر را می‌دهد، بلکه فرصتی برای رشد فردی و اجتماعی فراهم می‌آورد که می‌تواند به افزایش رضایت و شادی منجر شود. این مسئله را می‌توان در ماده ۱۳ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی^{۴۵} مشاهده کرد. به طوری که این ماده به اهمیت دسترسی به آموزش برای همه اشاره دارد. آموزش می‌تواند به توسعه فردی و اجتماعی، افزایش فرصت‌های شغلی و بهبود کیفیت زندگی منجر شود که همه اینها می‌توانند به افزایش خوشبختی کمک کنند^{۴۶}. همچنین داشتن مسکن مناسب و ایمن، به افراد احساس امنیت و آسایش می‌دهد که از عوامل مهم خوشبختی است. بر همین مبنا ماده ۱۱ میثاق^{۴۷}، استاندارد زندگی کافی را مورد توجه قرار داده است؛ این ماده به حق هر فرد برای دسترسی به مسکن مناسب، غذا، آب و سایر نیازهای اساسی برای داشتن یک زندگی با شأن و منزلت انسانی اشاره دارد. تأمین این نیازها می‌تواند به افزایش احساس رضایت و خوشبختی کمک کند. ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر را نیز باید مورد توجه قرار داد که حق هر فرد برای بهره‌مندی از تأمین اجتماعی اشاره دارد. تأمین اجتماعی می‌تواند به افراد کمک کند تا از نیازهای اساسی خود برخوردار شوند و در نتیجه احساس امنیت و رضایت بیشتری داشته باشند.

⁴⁵ The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to education. They agree that education shall be directed to the full development of the human personality and the sense of its dignity, and shall strengthen the respect for human rights and fundamental freedoms.

⁴⁶ Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. D. The happiness agenda: The next 10 years. (World Happiness Report, 2023), 15.

⁴⁷ The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to an adequate standard of living for himself and his family, including adequate food, clothing and housing, and to the continuous improvement of living conditions.

حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به صورت مستقیم بر بهبود کیفیت زندگی افراد تأثیر می‌گذارند و زمینه‌ساز دستیابی به شادی و خوشبختی می‌شوند.^{۴۸} این حقوق با تأمین نیازهای اساسی زندگی، ایجاد شرایط مناسب کاری، دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی، و فراهم آوردن امنیت اجتماعی، به افراد امکان می‌دهند تا در شرایطی بهتر زندگی کنند و به دنبال خوشبختی باشند. تحقق این حقوق، به عنوان یکی از پایه‌های اساسی زندگی با کیفیت، نقش مهمی در ایجاد شرایطی ایفا می‌کند که در آن افراد بتوانند به شادی و خوشبختی دست یابند. در واقع، تحقق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به عنوان یکی از پایه‌های اساسی زندگی با کیفیت، نقش مهمی در ایجاد شرایطی ایفا می‌کند که در آن افراد بتوانند به شادی و خوشبختی دست یابند.

۳-۳ ارتباط نسل سوم حقوق بشر با حق بر شادی و جست و جوی خوشبختی (حقوق همبستگی)

نسل سوم حقوق بشر، که به عنوان حقوق همبستگی نیز شناخته می‌شوند، شامل حقوقی است که به مسائل و چالش‌های جمعی و جهانی می‌پردازند. این حقوق بر همکاری و همبستگی بین‌المللی تأکید دارند و شامل حقوقی مانند حق بر توسعه، حق بر صلح، حق بر محیط زیست سالم و حق بر میراث مشترک بشریت هستند.^{۴۹} ارتباط نسل سوم حقوق بشر با حق بر شادی و جست‌وجوی خوشبختی به این شکل است که این حقوق به صورت گسترده‌تری به ایجاد شرایطی پایدار و عادلانه در سطح جهانی کمک می‌کنند که در آن افراد می‌توانند به زندگی شاد و خوشبخت دست یابند.

توسعه رو به گسترش انسانی، بین‌المللی، اجتماعی و اخلاقی حقوق بین‌الملل و حقوق بشر، به همراه کاستی‌های نسل اول و دوم، نسل سوم حقوق بشر را به وجود آورد.^{۵۰} نسل سوم حقوق بشر نمادی از تحولات مفاهیمی در حقوق بین‌الملل است که به طور مداوم در گذر زمان پویایی را نشان می‌دهد. این دوره با ضرورت‌هایی مانند حفظ صلح بین‌المللی پس از جنگ جهانی اول و دوم، نابرابری‌های اقتصادی بین کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته، و حفاظت از محیط زیست مواجه بود. این چالش‌ها نه تنها نیازمند تلاش دولت‌ها بلکه با مشارکت گروه‌های غیرحکومتی و جامعه بین‌المللی قابل حل است. به این ترتیب، حقوق جدیدی تحت

⁴⁸ Vijay Shankar Yadav, and Brijmohan Singh. "Evaluating the Human Rights Perspective on Sustainable Development Goals Accessible Health Coverage." *Journal of Law and Sustainable Development* 11, no. 6 (2023): e1254-e1254.

⁴⁹ Ramcharan, Bertrand G., Theodor C. van Boven, Abdul G. Koroma, and Inès French. *The Universality of Human Rights: A Handbook*. Vol. 142. BRILL, (2023).

^{۵۰} "مریم محمودی،" تأثیر فناوری فضای بر حقوق بشر. " (پایان نامه کارشناسی ارشد، پردیس البرز دانشگاه تهران، ۱۳۹۳) ۶۶

عنوان برادری و همبستگی شناسایی شد که در ماده ۲۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز ذکر شده است.^{۵۱} این برادری به معنای همسویی و همخوانی بین ارکان مختلف جامعه بین‌المللی و داخلی است که در تضمین حقوق بشر مشارکت دارند. این نوع از حقوق نشان‌دهنده نتایج انکار صریح دولت-ملت و کفایت آن در تأمین انواع حقوق بشر در نیمه قرن بیستم است.

حق بر شادی و جستجوی خوشبختی معمولاً به عنوان یک حق انسانی بنیادی شناخته می‌شود که در اسناد مختلف بین‌المللی به آن اشاره شده است. این حق می‌تواند به عنوان یکی از ابعاد مهم حقوق نسل سوم در نظر گرفته شود، زیرا حق بر توسعه شامل توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است که می‌تواند موجب بهبود کیفیت زندگی و در نهایت شادی و خوشبختی فردی و جمعی شود حق به محیط زیست سالم نیز از حقوق پر اهمیت در زمینه شادی آفرینی انسان می‌تواند باشد. به طوری که داشتن محیط زیست سالم و پایدار مستقیماً به سلامت جسمی و روانی افراد مرتبط است^{۵۲} که به نوبه خود می‌تواند بر احساس شادی و خوشبختی تأثیر بگذارد. در این راستا، صلح و امنیت یکی از پیش‌شرط‌های اساسی برای زندگی آرام و خوشبختی افراد است. بدون صلح، دستیابی به شادی پایدار ممکن نیست. در بسیاری از اسناد بین‌المللی به طور مستقیم یا غیرمستقیم به حق بر شادی و جستجوی خوشبختی اشاره شده است. برای مثال، ماده ۳ کنوانسیون حقوق کودک، که در سال ۱۹۸۹ توسط سازمان ملل متحد تصویب شد، اعلام می‌کند که: «در تمام تصمیمات مربوط به کودکان، بهترین منافع آنها از نظر اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مدنظر قرار می‌گیرد.» این ماده به معنایی گسترده از شادی و خوشبختی اشاره دارد که به منفعت کودکان بستگی دارد. همچنین، اصل ۲۴ ماده ۱۲ کنوانسیون حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز به جلوگیری از تبعیض و ایجاد شرایط برای توسعه فردی و اجتماعی به گونه‌ای که برای دستیابی به حداکثر خوشبختی آزادی انسانی ضروری است، اشاره می‌کند. در اینجا ارتباط نسل سوم حقوق بشر با حق بر شادی و خوشبختی به عنوان حقوق همبستگی، به عنوان یکی از مولفه‌های حقوق بشر، از طریق کنوانسیون‌ها و مواد حقوق بین‌المللی تأیید می‌شود. این ارتباط به منظور ایجاد یک جامعه‌ای عادلانه‌تر و بهتر برای همه افراد، با توجه به نیازها و خواسته‌های آنها، تأکید می‌شود. چه اینکه این اسناد، با تأکید بر حقوق جمعی و همبستگی بین‌المللی، نشان‌دهنده اهمیت شادی و خوشبختی به عنوان یک هدف نهایی حقوق بشر هستند. دستیابی به این اهداف نیازمند همکاری و مشارکت بین‌المللی و ملی در

^{۵۱} ذاکریان، پیشین، ۲۲۴.

^{۵۲} Whitaker, Julia, and Alison Tonkin. *Play and Health in Childhood: A Rights-based Approach*. Taylor & Francis, (2023).25-44.

زمینه‌های مختلف حقوق بشر است. بنابراین، حقوق نسل سوم و اسناد بین‌المللی مرتبط، چارچوبی را برای تحقق حق بر شادی و جستجوی خوشبختی فراهم می‌کنند و تأکید بر همبستگی و همکاری جهانی برای دستیابی به این اهداف را برجسته می‌سازند.

نتیجه‌گیری

در فقه حقوق اسلام، حق بر شادی و خوشبختی به عنوان یکی از حقوق اساسی انسان‌ها مورد توجه قرار گرفته است. اسلام از طریق تعالیم قرآنی و سنت پیامبر (ص)، اصول فقهی، و توصیه‌های عملی، راه‌های مختلفی را برای دستیابی به شادی و خوشبختی در زندگی فردی و اجتماعی ارائه داده است. با رعایت این تعالیم، مسلمانان می‌توانند به یک زندگی متعادل، پر از شادی و رضایت دست یابند. همانطور که در گفتار امام حسین (ع) و رسول اکرم (ص) آورده شده است، شاد کردن دل مؤمنی بهترین کارها پس از نماز دانسته شده است و همین مسئله اهمیت شادی در اسلام را نشان می‌دهد. در گستره‌ی حقوق بین‌الملل و نسل اول تا سوم حقوق بشر نیز می‌توان گفت که نسل اول حقوق بشر شامل حقوق سیاسی و مدنی مانند حق حیات، آزادی، و عدالت است. حق بر شادی و خوشبختی به عنوان جزء این حقوق، معمولاً در قالب آزادی شخصی و حق بهره‌مندی از منافع فردی تأکید می‌شود. همچنین نسل دوم حقوق بشر شامل حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. در این نسل، حق بر شادی و خوشبختی به عنوان جزیی از حقوق اقتصادی و اجتماعی، با تأکید بر توزیع عادلانه و منصفانه منابع، حمایت از زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی، و دسترسی به خدمات اساسی مانند بهداشت و آموزش، مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین در نسل دوم حقوق بشر، در این مقاله به حقی به نام حق بر تنبلی پرداخته شده است. حق بر تنبلی به طور مستقیم در اسناد حقوق بشر مطرح نشده است، اما می‌توان آن را با حقوقی مانند حق بر استراحت و اوقات فراغت مرتبط دانست. در خصوص ارتباط حق بر شادی و حق بر تنبلی، می‌توان گفت که در صورت تداخل، ممکن است به طور غیرمستقیم تأثیرگذار باشند. به عنوان مثال، فردی ممکن است به دلیل شرایط جسمی یا روانی نتواند از فرصت‌هایی که برای دستیابی به شادی لازم است بهره‌مند شود، و این می‌تواند به حق بر تنبلی ارتباط داشته باشد. به عنوان یک اصل عمومی، حقوق بشر سعی در ایجاد شرایطی دارند که افراد بتوانند به حق بر شادی خود دست یابند، و در عین حال، احترام به حق بر تنبلی افراد را تأمین می‌کنند تا بتوانند بر اساس شرایط خود زندگی کنند. نسل سوم حقوق بشر نیز شامل حقوق فردی و جمعی است که به توسعه انسان‌محور و بهبود کیفیت زندگی افراد می‌پردازد. در این نسل، حق بر

شادی و خوشبختی به عنوان یکی از اصول اساسی تأکید بر دستیابی به سطحی از زندگی که فرد رضایتمند و خوشحال باشد دارد، و این شامل فرصت‌های فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، و اقتصادی است.

از آنجایی که حقوق اساسی بشر ریشه در ذات و فطرت انسان دارد و نمی‌توان چنین حقوقی را به هیچ عنوان نادیده انگاشت و پایمال نمود. انسان برای زندگی و حیات آفریده شده است، اگر چنین حقی محترم شمرده نشود آیا می‌توان سایر حقوق را نیز قابل بقاء دانست؟ قطعاً کلیه حق‌های بشری دارای درهم تنیدگی و وابستگی ناگسستنی می‌باشند که چه بسا با تضييع یک حق سایر حقوق نیز به تبع پایمال گردند. بنابراین کلیه حقوق برشمرده شده بشری حقوقی مشترک میان همه انسان‌های کره خاکی می‌باشند. حق بر شادی که دغدغه اصلی این پژوهش بود، در قوانین اساسی کشورهایمانند آمریکا و فرانسه به رسمیت شناخته شده است که این نشان دهنده اهمیت این مسئله در جوامع پیشرفته بشری می‌باشد، اما علیرغم اهمیت و جایگاه ویژه آن، این حق در عرصه بین‌المللی مغفول مانده است. حق بر شادی یا جستجوی خوشبختی از آنجایی که میان کلیه انسان‌ها مشترک است و گرایش نهایی بشر به شادکامی و شاد زیستن است را می‌توان یک حق بشری جهانی دانست که این حق در کلیه حقوق بشری مستتر است. اعلامیه جهانی حقوق بشر که حقوق اساسی بشری را برشمرده و رعایت آن را از دولت‌های عضو می‌خواهد، به حق بر شادی هیچ اشاره ای نکرده است اما با بررسی حقوق مختلف مندرج در این سند می‌توان به یک حق پنهان و مستتر در کلیه حقوق بشری پی برد و آن حق بر شادی است. برای نمونه فردی که حق بر سلامت از وی سلب گردد، به هر علتی که باشد، خواه سلامت جسمی و خواه روحی، حق وی بر شادی نیز تضييع می‌گردد چرا که فرد دچار بیماری نمی‌تواند شاد باشد، هر چند که بخواهد و انمود به شاد بودن کند. از این رو، دولت‌ها با فراهم نمودن ابزار و تسهیلات لازم باید حق بر سلامت را برای شهروندان خود تضمین کنند تا به واسطه آن حق بر شادی نیز تضمین گردد. یا حق بر آموزش اگر سلب گردد، باعث سلب حق بر شادی نیز می‌گردد؛ چرا که بشر همواره دوست دارد به کمال برسد و راه به کمال (از هر نوع که باشد) رسیدن نیز از طریق آموزش ممکن است، حال دولتی که ابزار لازم جهت آموزش دیدن افراد را فراهم نکند قطعاً حق بر شادی افراد را نیز تضييع می‌نماید. بدیهی است که حق بر شادی ارتباط ناگسستنی با سایر حقوق بشری دارد و بواسطه این ارتباط ناگسستنی، ضرورت دارد تا این حق از یک حق تبعی به یک حق اصلی بشر در اسناد بین‌المللی به رسمیت شمرده بشود تا دولت‌ها متعهد به تضمین چنین حقی برای افراد جامعه خود شوند. اگر چه سازمان ملل در سال ۲۰۱۲ قطعنامه ای در خصوص به رسمیت شمردن حق بر شادی و جستجوی خوشبختی تصویب نموده است که اقدام مثبتی تلقی می‌گردد، اما کافی

نمی‌باشد، لذا تدوین یک سند حقوق بشری بین المللی که بصورت جامع این حق را تبیین و تشریح نماید ضرورت دارد.

منابع

الف-منابع فارسی

- انصاریان، حسین، اهل بیت علیهم السلام - عرشیان فرش نشین، قم، نشر دارالعرفان، ۱۳۸۴.
- انصاریان، مجتبی، «حق بر شادی». جامعه پژوهی فرهنگی، ش ۳، ۳۵، (۱۳۹۹) -۵۹.
- توتونچیان، مهری، «حق بر شادی کودکان جلوه ای از حقوق بشر در عصر مدرن»، پژوهش‌های حقوقی میان رشته ای، دوره اول، ش ۱، (۱۳۹۹)، ۴۷.
- دادخواه، محمدعلی، شادی، حق فراموش شده، نشر کلاس، ۱۳۹۵.
- دادخواه، محمدعلی. غم مده، آه مده، جز به طرب راه مده؛ شادی حق موروثی. کانون وکلا، (۱۳۹۸) ۲۴۲(۷۱)، ۵۶-۶۴.
- ذاکریان، مهدی. مفاهیم کلیدی حقوق بشر بین المللی، تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۳.
- فریدمن، میلتن، سرمایه داری و آزادی، ترجمه غلامرضا رشیدی، تهران: نشرنی، ۱۳۷۷.
- کلاین، اشتفان، علم شادکامی، ترجمه نغمه صفاریان‌پور، تهران، فرهنگ نشر نو، ۱۳۹۴.

- محدث نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل، ج ۱۲، قم، ناشر مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ۱۴۰۸ق.
- محمودی، مریم. «تأثير فناوری فضایی بر حقوق بشر» پایان نامه کارشناسی ارشد، پردیس البرز دانشگاه تهران، ۱۳۹۳.
- مومنی راد احمد بهبودی کلهری ساناز « نیازهای زیستی انسانی به مثابه بنیان حقوق بشر و بازتاب آن در اسناد بین المللی حقوق بشر و قانون اساسی ایران» نشریه علمی پژوهشی " پژوهش های حقوقی "شهر دانش(۱۴۰۳) شماره ۵۸ تابستان.

ب-منابع انگلیسی

- Alfredsson, Gudmundur, and Asbjørn Eide, eds. *The Universal Declaration of Human Rights: a common standard of achievement*. Martinus Nijhoff Publishers, 2023.
- Brazil, B. V. W. V. , *Inter-American Court of Human Rights, Case of the Workers of the Fireworks Factory in Santo Antônio de Jesus and their Families v. Brazil, judgement , Preliminary objections, merits, reparations and costs* 2020.
- Charles, Patrick. J.. *Restoring "Life, Liberty, and the Pursuit of Happiness", in Our Constitutional Jurisprudence: An Exercise*, 2011, in *Legal History. William & Mary Bill of Rights Journal*, Volume 20 (2011), Issue 2, 457- 32.
- Chen, Lee “The right to happiness and public policy: An obligation for the state or an individual choice?” *International Journal of Happiness and Development*, (2019). 5(2), 155-177.
- Conklin, Carli N., “The Origins of the Pursuit of Happiness”, *Washington University Jurisprudence Review*, (2015), vol. 7, Issue 2.
- Corlatean, Titus. "Right to Happiness–A Challenge for International Organizations and Governments." In *RAIS Conference Proceedings-The 14th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*. (2019).

- Debs, Mira, Judith Kafka, Molly Vollman Makris, and Allison Roda. "Happiness-oriented parents: An alternative perspective on privilege and choosing schools." *American Journal of Education* 129, no. 2 (2023): 145-176.
- Delle Fave A. Eudaimonic and hedonic happiness. *Encyclopedia of quality of life and well-being research*. 2020:1-7.
- Erler, Edward. J. "Property and the Pursuit of Happiness: Locke, the Declaration of Independence, Madison, and the Challenge of the Administrative State". New York: Rowman & Littlefield Publishers.2019
- GUVEN Ada & Hajdini Bojana, "THE PURSUIT OF HAPPINESS AS A UNIVERSAL HUMAN RIGHT", In *Happiness And Contemporary Society : Conference Proceedings Volume* (2021).
- Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. D., *The happiness agenda: The next 10 years*. World Happiness Report, 2023, 15.
- Henkin, Louis "Revolutions and Constitutions". *Lousiana Law Review*, (1989), Volume 45/ Nr.5, 1023-1056.
- Ife, Jim, Karen Soldatić, and Linda Briskman. *Human rights and social work*. Cambridge University Press, 2022.
- Jefferson, Thomas. "The Constitution of the United States of America, the Declaration of Independence; And the Articles" f. Waashington D.C: A & D Publishing, 2018.
- Kaczor, Christopher. "The Declaration of Independence: Inalienable Rights, the Creator, and the Political Order." *Nova et vetera* 21, no. 1 (2023): 249-274.
- Kim, Min Ji. "Happiness, politics and education reform in South Korea: building 'happy human capital' for the future." *Comparative Education* 59, no. 4 (2023): 489-505.
- Kuppens, P., Realo, A., & Allik, J. "Individual and situational predictors of the onset and offset of subjective well-being". *Journal of Research in Personality*, (2018), 75, 78-88.

- Lafargue, Paul. *The right to be lazy: And other writings*. New York Review of Books, 2022.
- Nowak, Manfred. *Introduction to the international human rights regime*. Vol. 14. Brill, 2021.
- Ramcharan, Bertrand G., Theodor C. van Boven, Abdul G. Koroma, and Inès French. *The Universality of Human Rights: A Handbook*. Vol. 142. BRILL, 2023.
- United Nations “World Happiness Report 2020”.(New York: United Nations, Sustainable Development Solutions Network, 2020).
- United Nations. Resolution A/RES/66/281 adopted by the General Assembly on 28 June 2012. Retrieved from United Nations, General Assembly: <http://undocs.org/A/RES/66/281>
- Van Norren, Dorine E. "The sustainable development goals viewed through gross national happiness, Ubuntu, and Buen Vivir." *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics* 20, no. 3 (2020): 431-458.
- Whitaker, Julia, and Alison Tonkin. *Play and Health in Childhood: A Rights-based Approach*. Taylor & Francis, 2023.
- Yadav, Vijay Shankar, and Brijmohan Singh. "Evaluating the Human Rights Perspective on Sustainable Development Goals Accessible Health Coverage." *Journal of Law and Sustainable Development* 11, no. 6 (2023): e1254-e1254.